

Ett bidrag till en kritik av förfallsteorin – förfallsteorin eller teorins förfall?

Förord till den svenska översättningen 2004

Aufheben

Författandet av *Aufheben*-artiklarna kring ”dekadensteorin”, som publicerades mellan 1993 och 1995, var för oss en process av lärande och ifrågasättande. En stor del av vårt förhållningssätt var att ägna oss åt vad andra hade sagt i frågan. Vi tittade både på strömningar som hade influerat oss starkt (t ex vänster- och rådkommunisterna, situationisterna, autonomisterna), andra som vi kände oss tvungna att få grepp om (t ex trotskismen) och ytterligare andra som vi helt enkelt kände hade bidragit med någonting (t ex ”Regulation School”). Allt eftersom det material vi hade inför oss växte, sträckte sig vad som först var tänkt som en enda artikel över tre nummer. Eftersom de frågor vi behandlar är så fundamentala fortsätter processen av lärande och ifrågasättande naturligt och om man skulle skriva en text med samma tema idag skulle man skapa någonting helt annorlunda. Med det sagt, vill vi säga att det mesta i texten, särskilt identifierandet av svagheterna i den tidigare teorin, faktiskt håller.

Ett motiv för artiklarna var att konfrontera en central teori bland en av de politiska strömningar som har influerat oss, nämligen vänsterkommunismen. För många av dem som identifierar sig som ”vänsterkommunist” är författandet av kapitalismens sönderfall [*decadence*] fundamentalt eftersom det ger en materialistisk bekräftan på den ”klasslinje” eller ”revolutionära politiska position” som skiljer dem från andra politiska tendenser. Stöd för – om än ibland ”villkorat” eller ”kritiskt” – fackföreningar, parlamentarism och ”progressiva” nationella befrielse rörelser är karaktäristiskt för det mesta av ”vänsteristisk” politik. Vänsterkommunisterna definierar sig till stor del genom sitt förkastande av dessa former, till förmån för den kamp som uttrycker den proletära autonomi från kapitalismen. Men samtidigt önskar vänsterkommunisterna hävda en linje tillbaka till Marx’ politik och de ”revolutionära marxisternas” politik i den Första och Andra internationalen som, vilket måste erkännas, inte intog vänsterkommunistiska politiska positioner. Genom att identifiera grunderna för ”klasslinjen” i ett historiskt skifte kring första världskriget då kapitalismen gick in i sin sönderfallsfas kan vänsterkommunisterna upprätthålla sina positioner samtidigt som de kan hävda en kontinuitet tillbaka till dem som hade praktiserat en annan politik i den tidigare ”uppgångsperioden” för kapitalismen. Med andra ord låter dekadenteorin sina anhängare urskilja sin politik från ”vänsterismen” samtidigt som den inte urskiljer dem från Marx trots dennes uppenbara ”vänsterism”. Då vi aldrig har nöjt oss med detta abstrakta och schematiska sätt att behandla sådana komplexa historiska och praktisk-politiska frågor ville vi konfrontera deras teori.

Vi valde emellertid att inte begränsa oss till en kritik av de explicita dekadens- eller förfallsteorier som erbjöds av mer eller mindre obskyra grupper och politiska tendenser. Förfallstänkandet har en mer allmän betydelse än ett sådant förhållningssätt indikerar. Det blev uppenbart för oss att i förfallstänkandet ställs man inför frågor som är centrala för alla Marx’ och marxisternas arbeten i att teoretisera över kapitalismen och dess störtande. Några av de frågor som vi därmed i slutändan rör vid är: Huruvida man kan, och i så fall hur, periodisera kapitalismen? Hur förstå den kapitalistiska krisen? Hur greppa subjektiviteten och objektiviteten? Vad är innebörden av kapitalismens överskridande [*transcendence*]?

Det mesta av det dynamiska revolutionära teoretiserande som vi ägnade oss åt producerades antingen, som med råds- och vänsterkommunismen, runt den revolutionära vågen 1917 eller, som med situationisterna och autonomisterna, den revolutionära vågen runt 1968. Dessa tankar växte då fram som uttryck för vad som kan ses som de två huvudsakliga höjdpunkterna i de kampcykler som karaktäriserar 1900-talet. Och även de mer explicita ”dekadenteorierna”, som växte fram som grupper som bildades i efterdyningarna av ’68, försökte tillägna sig de råds- och vänsterkommunistiska teorier som utarbetades under den tidigare vågen. Att spanna över båda dessa perioder är att behöva skilja vad revolution och kommunism ”verkligt” handlar om från de regimer som etablerades i Ryssland och på andra ställen i dess namn, samt mer allmänt från en ”vänsteristisk” politik som kan ses ha, om än kritiskt, på ett eller annat sätt accepterat en etatistisk och produktivistisk socialistisk modell. Det är troligtvis talande då, att *Aufhebens* försök att tänka om skulle komma kort efter händelserna 1989–91. Även de grupper som länge hade förkastat den pseudo-opposition som östblocket erbjöd västkapsitalismen hade icke desto mindre utvecklat sina teorier i förhållande till denna tudelade värld. Nu när dess grepp över den teoretiska och politiska uppfattningen hade brutits var tiden inne för lite friskt omtänkande. Å andra sidan kan en del av svagheterna i texterna tillskrivas det faktum att de inte skrevs i en höjdpunkt för klasskampen utan i en period av relativt lugn. När den första delen av artikeln skrevs närmade sig en av kapitalismens periodiska recessioner sitt slut, när den tredje delen kom ut gick kapitalismen in i vad som nu kan ses som en av historiens största spekulationsbubblor. Med Sovjetunionens sammanbrott försökte bourgeoisien ta vad de kunde från de möjligheter som öppnats upp av den nya världssituationen. Klasskampens

tendens var att, med en *Open Marxism*-fras, visa sig endast i ett ”förnekelsesätt” [*mode of being denied*].

Precis som artiklarna kritiserade annat teoretiskt arbete har även de varit ämne för kritik. Som förutsetts reagerade de som knyter upp hela sin politiska identitet vid dekadenteorin och den roll den tillskriver dem negativt på artiklarna, men kritik har även kommit från mindre dogmatiska perspektiv. En invändning var mot själva artiklarnas *approach* som en del upplevde som ett sorts ”teoretiserande över teorin” utanför all relevans för klasskampen. Detta argument grundar sig på den tveksamma föresatsen att det finns ett uppenbart sätt att skapa en bra revolutionär teori. Emot detta kan man säga att vi helt enkelt skrev om något som vi tyckte var intressant, på ett sådant sätt som vi var kapabla till vid den tidpunkten. Vi skrev sålunda huvudsakligen för oss själva – men den positiva respons som artiklarna har fått ta emot från en del läsare indikerar att detta kritiska engagemang i tidigare teori har varit till nytta även för andra.

Det är riktigt att teoretisk produktion inte handlar om idéers förhållande till idéer utan måste vara ett uttryck för en verklig samhällelig rörelse: rådkommunisterna kan inte förstås separerat från den tyska revolutionen, situationisterna kan inte förstås separerat från maj ’68-rörelsen. Samtidigt är de teoretiska skrifterna av dylika deltagare i de historiska händelserna de huvudsakliga kvarlevorna av tidigare samhällliga rörelser. Tidigare teori är ett koncentrerat uttryck för – och därmed ett sätt som vi kan knyta an till – tidigare klasskamp. Engagemanget i tidigare teori som är artiklarnas huvuddel, är en del av en dialog eller konversation med vilken vi kan ta till oss av vad andra har sagt och som betyder någonting för oss och att säga någonting tillbaka, som kan betyda något för läsaren, som i sin tur kan säga någonting tillbaka... Denna fortgående dialog – en dialog i vilken den mer praktiska utvecklingen i klasskampen ständigt ”smyger sig in” – är en del av den materiella och samhällliga medvetandeproduktionen. Men som Marx säger i *Den tyska ideologin*, ”Medvetandet [*das Bewusstsein*] kan aldrig vara något annat än det medvetna varat [*das bewusste Sein*], och människans vara är hennes verkliga livsprocess” (de tyska termerna inskjutna av *Aufheben*, ö. a.). Därmed kan kommunistisk teori endast vara vårt mer eller mindre adekvata medvetande om denna livsprocess’ reella motsägelser, som rör sig mot avskaffandet av sakernas nuvarande tillstånd.

Ett fientligt inställt svar på artiklarna fanns med i skriften *Swamp Thing* (troligen fortfarande tillgänglig från Box 15, 138 Kingsland High Street London E8 2NS). Ett argument som författarna för fram är att vårt sätt att behandla trotskismen jämte vänsterkommunismen – Mandel jämte Mattick – fördunklar den brännande skiljelinjen mellan en revolutionär och en kontrarevolutionär tradition. En sådan kritisk linje tycks oss falskeligen anta att det finns revolutionära proletära teoretiker som producerar revolutionär teori och icke-revolutionära borgerliga teoretiker som producerar icke-revolutionära idéer. I grund och botten måste man ha viljan att ta användbara idéer där man finner dem och kritisera inadekvata idéer varhelst de förekommer. Naturligtvis bör en sådan undersökning ha i åtanke de i diskussionen inblandade teoretikernas politiska inställning och i allmänhet finns det en koppling mellan en tänkares politiska perspektiv och hennes teoretiska produktion, men förhållandet är inte alltid okomplicerat. Till exempel, Matticks teori om kapitalistiska kriser är närmare Marx’ kritik av den politiska ekonomin än Mandels och är i hans fall kopplat till ett mer spontanistiskt perspektiv på klassens aktioner. Men Matticks idéer har icke desto mindre tagits upp av många med en rent leninistisk politik, vilket visar på att dess revolutionära implikationer är långt ifrån uppenbara. Ett nyckelargument i artiklarna är att det finns en underliggande fråga om ”objektivistisk marxism” som korsar den politiska skiljelinjen mellan rådkommunister, som Mattick, och trotskister, som Mandel. För att kunna konfrontera detta kunde vi inte begränsa oss till att hänvisa till de teoretiker som klarat ett politiskt lackmустest.

Swamp Thing-kritikerna menade emellertid att *Aufheben* – med kategorin ”objektivistisk marxism” – ”i grund och botten återanvänder diskussionen om den fria viljan och förutbestämtheten i termer av subjektiv och objektiv verklighet, i termer av en autonomistisk syn på klasskampen som framkallar kapitalismens sammanbrott, till skillnad från den ’klassiska marxistiska’ synen att kapitalismens dekadens påtvingar proletariatet den revolutionära uppgiften.” I vårt omedelbara svar på denna kritik menade vi, att i den mån som det fanns en likhet mellan artiklarna och den filosofiska debatten om fri vilja versus determinism så var det på grund av att antinomin är hur problemet med att relatera till en alienerad värld framträder för tänkare som är fast i ett borgerligt perspektiv och därmed utan tillgång till lösningen på problemet: revolutionär praxis. Vi skulle emellertid idag anse att frågan om determinism versus voluntarism eller fri vilja behöver vidare betänkande. Frågan har till exempel kommit upp i vårt engagemang med den franska gruppen Théorie Communiste (TC). Vad individer och klasser kan göra är bestämt av deras samhällliga förhållanden. Om emellertid den mänskliga essensens verklighet är, som Marx säger i Teser om Feuerbach, ”summan av de samhällliga förhållanden,” så är det för att individer och klasser skall bestämmas av sina samhällliga förhållanden – självdetermination. Ett annat berömt Marx-citat är att ”människorna gör själva sin historia men de gör den inte ... under omständigheter som de själva valt” och vi kan säga att vid ett visst tillfälle kommer människor att tvingas att skapa historia och att transformera sina samhällliga förhållanden genom kommunisering.

Den mest seriösa kritiken av artiklarna har producerats av den franska gruppen Théorie Communiste (TC) och publicerades tillsammans med en översättning av texterna till franska. Vi publicerade denna kritik i *Aufheben* #11 och svarade

i #12. TC håller med om mycket av vårt kritiska synsätt på ”det avgörande problemet med objektivism” och anmärker att ”det är ovanligt att denna fråga behandlas utan att förfalla i de värsta förvridna subjektivistiska föreställningarna och utan att helt enkelt överge klassteorin, deras motsägelse och kommunismen som undertryckandet [*suppression*] av denna motsägelse.” TC menar emellertid att vi tycks greppa det som ett ahistoriskt teoretiskt fel snarare än, som de gör, något som producerades historiskt och nödvändigt av en fas av klasskampen. TC ser en svaghet i att artiklarna inte är tillräckligt upplysta av ”ett begrepp kring motsägelsen mellan proletariat och kapital som ömsesidig inblandning [*mutual involvement*]” och att som ett resultat kommunism och revolution inte historiseras utan ses träda fram ur proletariatets i allt väsentligt invarianta revolutionära essens – dess affirmation snarare än dess negation. TC drar implikationerna ur denna svaghet i det sätt som vi behandlar frågor som den ryska revolutionen, kristeorin och den autonomistiska marxismen. Även om vi inte låter oss övertalas av alla TC:s argument, särskilt deras idé om att utsagningskonceptet ska ersätta alienationskonceptet och deras alternativa periodisering av kapitalismen baserad på den formella och reella subsumtionen, så accepterar vi att mycket av deras kritik träffar rätt. Vi uppmanar läsaren att ta en titt på deras kritik och vår diskussion kring den. Den pågående brevväxlingen med TC har nu i stort gått bortom dekadensartiklarna till ett övervägande av hur långt vi kan följa och vilka problem vi ser i TC:s eget sätt att teoretisera de aktuella frågeställningarna.

I slutändan är artiklarnas uppenbara otillräcklighet, som TC och andra har noterat, den att om de i utvecklingens detaljer har sin styrka särskilt i det sätt som de identifierar styrkan och svagheten i de tidigare teoretiska och politiska positionerna, så missar de på ett övergripande sätt att uppnå ett eget teoretiskt genombrott. Man kan då fråga sig ”vad är värdet med dem?” Ser man tillbaka på dem så tycks det som att de visar på en viss ambition och en vilja att konfrontera några stora frågor på ett relativt öppet sätt. Samtidigt som de fokuserar på frågor som dekadens, kapitalismens kriser och så vidare kan artiklarna även ses som en genomgång av en stor del av 1900-talets klasskamp och dess teorier och att de har till uppgift att placera oss i förhållande till den historien. Det är kanske i det faktum att de inte falskeligen drar slutsatsen av frågeställningarna genom ett enkelt svar som de visar att de är ett uppriktigt försök att finna viss sanning i en ny historisk situation.

April 2004